

У доповіді ЮНЕСКО зазначається: «Все частіше підприємцям потрібна не кваліфікація, яка на їх погляд, часто асоціюється з умінням виконувати ті чи інші операції матеріального характеру, а компетентність, яка розглядається як своєрідний коктейль навичок, властивих кожному індивіду, в якому поєднується кваліфікація, соціальна поведінка, здатність працювати в групі, ініціативність і любов до ризику» [12].

Висновок. Таким чином, на сьогоднішній день не існує загальновизнаного визначення терміну «компетентність», але вироблене єдине смислове поле концепції компетентності, яке містить розуміння того, що компетентність: відноситься до особистості студента; не зводиться до знань, умінь і навичок, хоч і проявляється в них; може діагностуватися в навчальній діяльності студентів. Тому важливими напрямками управління навчальним процесом мають бути розробка та впровадження інтерактивних технологій у процес навчання й посилення експертної оцінки за рівнем сформованості ключових компетентностей. Надзвичайно важливо активізувати і систему соціологічних досліджень (опитування, анкети, відкриті тести для студентів). Отже, педагогічна технологія формування в студентів ключових компетентностей вимагає певних нововведень у систему управління навчальним процесом, організацію освітньої діяльності на всіх рівнях.

З усього вище сказаного, потрібно зробити висновок, що для викладача сьогодні важливо постійно вдосконалювати власні знання про методи навчання.

Література

1. Образование в странах с переходной экономикой: задачи развития. -Всемирный банк, 2003. – 106 с.
2. Болотов В.А., Суриков В.В. Компетентностная модель: от идеи к образовательной программе// Педагогика. – 2003. – №10. – с. 8.
3. Современный словарь иностранных слов: Ок.20000слов, - 3-е изд., стер. – М.: Русский язык, 2000. – 742 с.
4. Хуторський А. В. Ключевые компетенции как компонент личностно ориентированой парадигмы образования// Народное образование. – 2003. – №2. – С. 58-64.
5. Зеер Э.Ф., Сыманюк Э.Э. Кризисы профессионального становления личности // Психологический журнал. - 2003. – № 6. – С. 35-44.
6. Професійні компетенції та компетентності вчителя // Регіональний наук.-прак. семінар, Тернопіль, 28-29 листопада 2006 р. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім.В.Гнатюка, 2006. – 188 с.
7. Олейникова О.Н. Европейское сотрудничество в области профессионального образования и обучения: Копенгагенский процесс. – М.: Центр изучения проблем профессионального образования, 2004. – 70с.
8. Селевко Г. Компетентности и их классификация// народное образование. – 2004. – №4. – С. 138 – 143.
9. Демин В. А. Профессиональная компетентность специалиста: понятие и виды // Стандарты и мониторинг в образовании. – 2000. – № 4, – С. 34-42.
10. Татур Ю.Г. Компетентность в структуре модели качества подготовки специалиста // Высшее образование сегодня. – 2004. – № 3. – С. 20 – 22
11. Безрукова В.С. Словарь нового педагогического мышления,- Екатеринбург: Альтернативная педагогика, 1996. – 94 с.
12. Доклад международной комиссии по образованию, представленный ЮНЕСКО «Образование: скрытое сокровище». – М.: ЮНЕСКО, 1997.

УДК 378.14

ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ

Л.І.Надкернична, Б.М.Мазур

Анотація. У статті проаналізовано поняття «готовність майбутніх учителів до розвитку творчих здібностей учнів», описано його структурні компоненти.

Ключові слова: готовність, професійна діяльність, творчі здібності, майбутні вчителі, мотивація.

Аннотация. В статье проанализировано понятие «готовность будущих учителей к развитию творческих способностей учеников», описаны его структурные компоненты.

Ключевые слова: готовность, профессиональная деятельность, творческие способности, будущие учителя, мотивация.

Annotation. The article analyzes the concept of «readiness of future teachers to the development of creative abilities of students», described its structural components.

Keywords: *readiness, professional activity, creativity, future teachers, motivation.*

Постановка проблеми в загальному вигляді. У сучасних умовах суспільства цифрових технологій і надшвидких потоків інформації актуалізується потреба підготовки фахівця, спроможного творчо підходити до розв'язання різних виробничих і життєвих ситуацій, адаптуватися до реальних умов, які постійно змінюються. У підготовці майбутнього вчителя важливо забезпечити не лише розвиток творчих здібностей студентів у процесі навчання, а й навчити їх формувати творчі здібності своїх учнів. Нажаль, більшість дисциплін, що вивчаються в педагогічних вишах, не орієнтовані на такого роду підготовку студентів. Тому постає очевидна суперечність між потребами сучасної школи та суспільства у творчих вчителях, спроможних креативно розвивати своїх учнів, та недостатньою розробленістю технологій, методів, прийомів і засобів професійної підготовки студентів педагогічних вишів до розвитку творчого потенціалу школярів.

Огляд досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми. Проблема розвитку творчих здібностей учнів розроблялася свого часу як вітчизняними, так і зарубіжними науковцями. Здебільшого дослідники зосереджувались на розвитку різних сторін творчих якостей особистості дитини в навчальному процесі (Б. Блум, Л.Виготський, Дж. Гілфорд, С.Глухова, В.Давидов, Н. Лейтес, В.Моляко, С. Рубінштейн, Н.Тализіна, Д.Ельконін та ін.); на формуванні творчої активності учнів (Т.Капітонова, Г.Нікуліна); творчих та спеціальних здібностей (В. Андреев, В. Крутецький, І. Лернер, П. Підкасистий, В.Роменець, Б.Теплов та ін.). Низка психолого-педагогічних досліджень кінця 80-х років ХХ століття – початку ХХІ століття присвячена проблемам підготовки майбутнього вчителя до професійної творчості (О.Антонова, Ю.Клименюк, В.Загвязинський, В.Кан-Калик, О.Музика та ін.); організації творчої діяльності учнів (Л.Веретеннікова, О. Кульчицька). Результатами цих наукових пошуків стало створення значної кількості технологій розвитку творчих здібностей учнів у навчальному процесі з різних дисциплін (Ю.Клименюк, О.Моляко, Н.Шумакова, М.Янковчук [8, с.11-15; 18, С. 48–54]), розробка функціонального підходу до розвитку творчості школярів (М.Гнатко [3, с. 101–108]), створення методик розвитку креативності майбутнього вчителя (І.Волощук, І.Гавриш [1]). Між тим, недостатньо розробленими залишаються питання, пов'язані з потребою педагога оперативно діагностувати рівень творчих здібностей учнів у навчальному процесі й стимулювати їхній розвиток, що пояснюється, насамперед, недоліками професійної підготовки.

Мета статті – дати визначення поняттю «готовність майбутнього вчителя до розвитку творчих здібностей учнів», описати її структуру та розкрити методичні шляхи формування цієї готовності.

Виклад основного матеріалу. Ефективність і успішність виконання будь-якої діяльності, у тому числі педагогічної, можлива лише за умови готовності індивіда до неї. Тому необхідним є аналіз основних підходів до розуміння поняття «готовність» у психології і педагогіці.

У тлумачному словнику української мови поняття «готовність» пояснюється як стан індивіда, який «зробив необхідне приготування, підготувався до чого-небудь; бажання зробити що-небудь» [15]. «Психологічна енциклопедія» трактує це поняття як приведення в активний стан усіх психофізіологічних систем людського організму, необхідних для виконання певних дій [12]. «Словник професійної освіти» дає тлумачення поняттю готовності: «вміння виконувати певні операції й творчо підходити до їх виконання, це знання й володіння навичками» [14]. У сучасному «Словнику з педагогіки» дається таке пояснення готовності: «Високий рівень розвитку мотиваційних, емоційних, вольових та пізнавальних процесів особистості, колективу, який забезпечує успіх майбутньої діяльності» [16].

Існує багато різних підходів до визначення змісту й суті готовності майбутніх педагогів до розвитку творчих здібностей школярів, всі вони обумовлені різними позиціями авторів.

Наприклад, Л.Кандилович розглядає готовність як сукупність професійно важливих якостей індивіда і налаштування на майбутню діяльність [4], Н.Глузман виокремлює в готовності два основних аспекти: особистісний і функціональний. Першим є складна інтегрована якість особистості, до якої входять мотиваційний, змістовий та операційний компоненти. За другим аспектом готовність розуміється як сукупність певних знань, необхідних для ефективного виконання певної діяльності та сформованих на базі цих знань навичок і вмінь, які є засобом для успішної діяльності [2, с.93].

Отже, готовність це психічний, активно-дієвий стан особистості, складна її якість, система інтегрованих властивостей. Саме завдяки готовності забезпечуються високі результати педагогічної роботи, регуляція діяльності а також гарантується її ефективність [4, с.256].

Розглянемо аналізоване явище у контексті конкретної ситуації: готовність майбутніх учителів до розвитку творчих здібностей школярів. Останнім часом цій проблемі приділялась велика увага.

А.Семенова визначає готовність вчителя до діяльності з розвитку творчих здібностей школярів як інтегративну якість особистості педагога, що проявляється у різних формах активності та являє собою

здібність ставити за мету своєї безпосередньої діяльності розвиток творчих здібностей учнів, вміння обирати оптимальні шляхи досягнення цієї мети, також контролювання процесу її досягнення і прогнозування шляхів підвищення продуктивності власної праці.

Аналіз теоретичних джерел підводить нас до висновку, що готовність майбутнього вчителя до розвитку творчих здібностей школярів – це складне особистісне утворення, яке характеризується метою, мотивами діяльності з творчого розвитку учнів, здатністю застосовувати набуті знання в реальній практиці, обізнаністю із специфікою становлення творчої особистості школяра [1; 9, с. 124]

Приставши на думку М.Мерзлякової, а також А.Єсаулова та О.Яковлевої [7; 13], які визначають творчі здібності як самостійний фактор, чий розвиток є результатом навчання творчій діяльності, можна дійти висновку, що для готовності формувати творчу особистість школярів у процесі навчання кожний педагог повинен бути ознайомлений з сутністю творчого процесу, сучасними уявленнями про нього, методами вивчення творчості, якостями творчої особистості – для одержання можливості формувати такі якості в школярів.

У літературі немає одностайного погляду щодо змісту й кількості компонентів готовності майбутнього вчителя. О.Пехота до структури готовності випускників педагогічних вузів відносить такі компоненти: змістовий, операційний, інтеграційний та ціле-мотиваційний [10, с.84]. Проаналізувавши й об'єднавши підходи авторів до структури готовності майбутніх вчителів, ми виокремлюємо наступні компоненти досліджуваної якості: мотиваційно-ціннісний, когнітивний та операційний.

Розглянемо зміст кожного з компонентів детальніше відповідно до предмета нашого дослідження.

Мотиваційно-ціннісний компонент посідає провідне місце в структурі досліджуваної готовності, оскільки саме мотив є рушійною силою, вирішальним елементом формування будь-якої якості, а саме творчих здібностей, а також відображає систему потреб, мотиви й мету організації творчої діяльності учнів і професійну спрямованість особистості педагога на розвиток творчих здібностей школярів. Для нашого дослідження важливими є наукові студії з питань формування мотиваційної діяльності, в яких обґрунтовані такі твердження [6; 11]:

- мотив може викликатися лише тією потребою, що в конкретній ситуації набуває найбільш об'єктивної та найбільш суб'єктивної цінності;

- у процесі мотивації особистість не тільки усвідомлює свої потреби, а також способи та засоби їх задоволення, а й сама обирає предмет потреби з урахуванням індивідуального характеру самих потреб.

Висока ефективність підготовки майбутніх учителів до організації навчання, орієнтованого на розвиток творчості учнів практично неможлива без усвідомлення студентами важливості даної проблеми. Розвиток відповідних потреб, мотивів та зацікавленості особистості, зі свого боку, розвиває відповідальне ставлення до завдання розвитку творчості школярів.

О. Леонт'єв стверджує, що для виникнення інтересу необхідне створення мотиву, який своєю чергою приведе до досягнення поставленої мети. В.Сластьонін також відводить важливу роль мотиваційно-ціннісному компоненту й підготовці діяльності майбутнього педагога. Він розглядає мотиваційно-ціннісне ставлення до вчительської професії як центрове утворення в складному об'єднанні структур, які створюють професійну готовність. При цьому він вважає, що формування знань, умінь та навичок, – тобто виконавчого компоненту діяльності, – розглядається як наслідок від розвитку професійних ціннісних орієнтацій особистості, які визначають її потреби в оволодінні обраною професією [13, с.15].

Отже, в якості елементів мотиваційного компонента готовності майбутнього педагога можна виділити: потреби й професійний інтерес (зацікавленість), мотиви розвитку творчої особистості, бажання розвивати й удосконалювати творчі здібності під час навчального процесу. Мотиваційно-ціннісний компонент можна сміливо розглядати як важливу складову професійної підготовки майбутніх педагогів, навколо якої концентруються когнітивний і операційний компоненти досліджуваної готовності.

Когнітивний компонент передбачає наявність у студентів педагогічних вузів знань з теорії та методики розвитку творчих здібностей учнів.

Когнітивний компонент включає в себе:

- знання суті творчої діяльності, методів і прийомів організації творчої діяльності школярів у процесі навчання в школі;

- знання сутності творчих здібностей школярів різного віку;

- знання умов творчого розвитку учнів;

- знання методики розвитку творчих здібностей (через пізнавальний інтерес, творче мислення, інтуїцію та творчу уяву);

- знання методики діагностики творчих здібностей учнів.

Важливою складовою когнітивного компонента також виділяють предметні знання й методики викладання предмета.

Формування когнітивного компонента готовності майбутніх педагогів має здійснюватись на міжпредметній та міждисциплінарній основі. У процесі підготовки студентів до розвитку творчих здібностей школярів необхідно застосовувати окремі навчальні спецкурси в педагогічних вузах, а також залучати студентів до участі у наукових гуртках та факультативах, діяльність яких спрямована на збагачення педагогічного досвіду майбутнього вчителя, підвищення рівня його професійної компетентності.

Завдання таких спецкурсів, гуртків та факультативів мають бути підпорядковані цілям формування готовності студентів до розвитку творчих здібностей учнів у процесі навчання, а саме: усвідомленню студентами творчого характеру праці вчителя, психолого-педагогічної сутності процесу творчості; оволодінню студентами прийомами, методами і способами творчої діяльності в навчальному процесі; опануванню студентами засобами й методами діагностики творчих здібностей учнів; оволодіння студентами засобами коригування власної діяльності щодо розвитку творчих здібностей учнів.

Найкраще засвоєння студентами знань з теорії та методики розвитку творчих здібностей учнів може відбуватися під час процесу вивчення психолого-педагогічних та методичних дисциплін.

Операційний компонент готовності майбутнього вчителя до розвитку творчих здібностей учнів визначається системою умінь та навичок означуваної діяльності вчителя в процесі навчання. Зміст цього компонента можна визначити через:

- систему умінь і навичок організації творчої діяльності в процесі навчання;
- практичні уміння, необхідні для створення творчої атмосфери в класі, залучення учнів до активних методів навчання;
- уміння та навички діагностики творчих здібностей у школярів.

Зміст операційного компонента виражається в наочних вміннях, тобто в таких діях, які можна спостерігати. До них можна віднести організаторські й комунікативні вміння. Організаторськими вміннями є залучення учнів до різних видів діяльності, зокрема творчої. Комунікативні вміння являють собою встановлення взаємин вчителя з учнями, формування міжособистісних відносин, а також створення психологічного клімату в класі, при якому діти долають особистісні бар'єри. На думку Н.Кузьміної, комунікативні здібності включають в себе уміння будувати з учнями педагогічно доцільні взаємини [6, с.27].

Висновки. Теоретичний аналіз науково-методичної літератури дав змогу визначити й структурувати поняття готовності майбутніх вчителів до розвитку творчих здібностей школярів. Готовність до певної діяльності – це інтегральний прояв властивостей майбутнього педагога, спрямованих на творчу діяльність як соціально-психологічне явище. Результат цієї діяльності забезпечується не лише глибокими знаннями вчителя, але й також ступенем сформованості його емоційної, інтелектуальної та вольової сфери, психофізіологічними особливостями, завдяки яким забезпечується висока професійна працездатність і творчий підхід. Нами було виокремлено три компоненти досліджуваної готовності: мотиваційно-ціннісний, когнітивний та операційний. У залежності від рівня сформованості в майбутнього вчителя кожного із компонентів, можна судити про його власну готовність до розвитку творчих здібностей школярів.

Література

1. Гавриш І. В. Теоретико-методологічні основи формування готовності майбутніх учителів до інноваційної професійної діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / І. В. Гавриш. – Луганськ, 2006. – 44 с.
2. Глузман Н.А. Методико-математична компетентність майбутніх учителів початкових класів: [монографія]/Н.А.Глузман. – К.: Вища школа – XXI, 2010. – 407 с.
3. Гнатко М. М. Деякі особистісно-когнітивні особливості творчо обдарованих підлітків / М. М. Гнатко // Педагогіка і психологія. – К.: Педагогічна думка, 2001. – № 2. – С. 101–108.
4. Дьяченко М.И. Психология высшей школы / Дьяченко М.И., Л.А.Кандыбович. – Минск: Университетское, 1993. – 368 с.
5. Есаулов А.Ф. Активизация учебно-познавательной деятельности студентов: научно- метод. пособие. – М.: Высш. школа, 1982. – 223 с.
6. Кузьмина Н.В. Способности, одаренность, талант учителя (В помощь лектору) /Н.В.Кузьмина. – Л.:Знание, 1985. – 32 с.
7. Мерзлякова М.Г. Развитие творческого потенциала педагогов в процессе проектирования личностно-ориентированной системы образования в средней школе / М. Мерзлякова – СПб.: СПбГУ, 1995. – 150 с.

8. Моляко В. О. Проблема обдарованості : нові етапи психологічних досліджень та їх практична реалізація / В. О. Моляко // Актуальні проблеми психології : т. 6. Обдарована особистість : пошук, розвиток, допомога : зб. наук. праць / За заг. ред. С. Д. Максименка. – К. : VONA MENTE, 2002. – Вип. 3 (1 частина). – С. 11–15.
9. Педагогіка вищої школи / За ред. З. Н. Курлянд. – Київ: Знання, 2005. – 399 с.
10. Пехота О.М. Особистісно орієнтоване навчання: підготовка вчителя: [монографія]/О.М. Пехота, А.М. Старєва. – Миколаїв: Іліон, 2005. – 272с.
11. Професійна освіта : словник. : навч. посіб. / уклад. С. У. Гончаренко та ін. за ред. Н. Г. Ничкало. – К. : Вища школа, 2000. – 380 с.
12. Психологічна енциклопедія / [авт.-упоряд. О. М. Степанов]. – К. : Академвидав, 2006. – 424 с.
13. Слостенін В.А. Профессиональная готовность учителя к воспитательной работе: содержание, структура функционирования / В.А.Слостенін // Профессиональная подготовка учителя в системе высшего образования. – М.: Просвещение, 1995. – С. 14-28.
14. Словник професійної освіти : Електронний ресурс: Режим доступу: http://pidruchniki.com/pedagogika/slovnik_pedagogichnih_terminiv
15. Словник української мови : в 11 т. / [А. П. Білоштан, М. Ф. Бойко, В. П. Градова, Г. М. Колесник, О. П. Петровська, Л. А. Юрчук / під гол. ред. І. К Білодіда]. – Т. 2. – К. : Наукова думка, 1971. – С. 148.
16. Современный словарь по педагогике / [сост. Е. С. Рапаевич]. – Минск : Современное слово, 2001. – 928 с.

УДК 378.014

ФОРМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ТРЕНЕРІВ-ВИКЛАДАЧІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ У ВНЗ

Є.О.Павлюк

***Анотація.** У роботі охарактеризовано форми організації професійної підготовки майбутніх тренерів-викладачів у вищому навчальному закладі (аудиторні та позааудиторні заняття).*

***Ключові слова:** форми професійної підготовки, майбутні тренери-викладачі, професійна діяльність, фахова підготовка.*

***Аннотация.** В работе представлены формы организации профессиональной подготовки будущих тренеров-преподавателей в высшем учебном заведении (аудиторные и внеаудиторные занятия).*

***Ключевые слова:** формы профессиональной подготовки, будущие тренеры-преподаватели, профессиональная деятельность, профессиональная подготовка.*

***Annotation.** This work is looking at the forms of organization of professional training of teacher-trainers to be in the Institutes of higher education (including auditorium and non-auditorium classes).*

***Keywords:** forms of professional training, teacher-trainers to be, professional performance, qualification.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Процес професійного становлення майбутніх тренерів-викладачів безпосередньо пов'язаний з фаховою підготовкою, яка ґрунтується на теорії навчання впродовж життя, одним із етапів якого є ступенева педагогічна освіта, – такий підхід став можливим завдяки приєднанню України до Болонського процесу.

Система професійної освіти передбачає реформування й удосконалення фахової підготовки спеціалістів галузі фізичної культури, спорту та здоров'я людини. Значна роль у цьому належить орієнтації структури й змісту навчального процесу на нові європейські освітні стандарти, сутність якої полягає у формуванні на перспективу такої системи вищої освіти, що побудована на спільності фундаментальних принципів функціонування.

Невід'ємною складовою системи фахової підготовки майбутніх тренерів-викладачів є форми організації навчальної діяльності у виші, які ми застосовували під час проведення експерименту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На думку українського вченого М.Фіцули, форма організації навчання – це зовнішнє вираження узгодженої діяльності педагога та студентів, що здійснюється у встановленому порядку і в певному режимі [1, с.143]. Питання теоретико-методичних основ професійної підготовки з фізичного виховання й спорту розглянуто в працях науковців (Б.Шиян [2]; Л.Сущенко [3]; О.Тимошенко [4] та ін.).

Метою статті є характеристика форм професійної підготовки майбутніх тренерів-викладачів у процесі навчання у вищій школі.